

Н.Р. Кордзая

**ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ:
теоретико-методологічні основи
і регіональний характер**

Монографія

**ОЛДІ
ПЛЮС**

Н. Р. Кордзая

**ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ
І РЕГІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР**

Монографія

ОЛДІПІУС
2020

Автор:

Кордзая Натела Ревазівна – кандидат технічних наук, доцент кафедри маркетингу, підприємництва та торгівлі, Одеська національна академія харчових технологій

Рецензенти:

Пушак Ярослав Ярославович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та економічної безпеки, Львівський державний університет внутрішніх справ;

Лагодієнко Володимир Вікторович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри маркетингу, підприємництва і торгівлі, Одеська національна академія харчових технологій;

Завгородній Андрій Володимирович – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки та інформаційних технологій, Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини ВНЗ ВМУРЛ «Україна»

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Одеської національної академії харчових технологій
(протокол № 14 від 14.04.2020 р.)*

Кордзая Н. Р.

К66 Формування системи продовольчої безпеки: теоретико-методологічні основи і регіональний характер : монографія / Н. Р. Кордзая. – Херсон : Видавництво ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. – 250 с.

ISBN 978-966-289-490-5

У монографії на основі теоретичного узагальнення обґрунтовано методологічні та методичні засади і розроблено практичні рекомендації щодо вирішення важливої наукової і практичної проблеми із забезпечення продовольчої безпеки Причорноморського регіону та визначення пріоритетів розвитку агропродовольчої сфери в умовах ринкових трансформацій та сталого розвитку економіки. З метою забезпечення рекомендованого рівня достатності певного виду продовольства (харчових продуктах) країни чи окремого регіону, запропоновано авторський методичний підхід до визначення індексу продовольчої конкурентоспроможності країни/регіону за окремою групою харчових продуктів.

Доведено, що стандартизація, як гарант якості та безпечності продукції, функціонально реалізується в контексті наукового, технічного, господарського, економічного, юридичного, естетичного і політичного аспектів, сприяє оптимальному впорядкуванню об'єктів, що досліджуються, для поліпшення якості продукції і як слідство підвищення ефективності виробництва з одного боку, а з іншого – удосконалення організації управління народним господарством, розвиток міжнародного економічного, наукового і технічного співробітництва. Крім того, у роботі встановлено, що активізація зовнішньоекономічних та інвестиційних процесів з метою переходу на нову доктрину виробничо-технологічних та соціально-економічних стандартів сталого регіонального розвитку агропродовольчої сфери та інноваційної моделі забезпечення продовольчої безпеки Причорноморського регіону можлива за умови запровадження системи Спільного регіонального сільського господарства, як інноваційної стратегії активного та відповідального агропродовольчого виробництва.

УДК 338.439.6-043.83:001.891:332.1

ISBN 978-966-289-490-5

© Н. Р. Кордзая, 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ В УМОВАХ РИНКОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	6
1.1. Продовольча безпека регіону як соціально-економічна категорія: значення, сутність змісту, класифікація	6
1.2. Концепції формування продовольчої безпеки: зарубіжний досвід та пріоритети для України	29
1.3. Теоретико-методологічний базис визначення критеріїв дослідження та рівнів продовольчого забезпечення	45
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ	62
2.1. Методичні основи діагностики системи формування продовольчої безпеки регіону	62
2.2. Нормативно-правове забезпечення формування продовольчої безпеки: регіональний вимір	75
РОЗДІЛ 3. ДІАГНОСТИКА СТАНУ ТА НОВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	91
3.1. Продовольча безпека – стан та національні тенденції досягнення	91
3.2. Стан та особливості формування продовольчої безпеки регіону	114
3.3. Розвиток продовольчого ринку та продовольча самозабезпеченість Причорноморського регіону	128
РОЗДІЛ 4. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНУ	148
4.1. Діагностика сучасних загроз та ризиків продовольчого забезпечення населення	148
4.2. Управління якістю харчових продуктів та сучасні виклики стандартизації продовольчого забезпечення	159
4.3. Продовольча безпека регіонів України – особливості досягнення	193
ВИСНОВКИ	207
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	214
ДОДАТКИ	237

ВСТУП

В сучасних умовах стрімкого розвитку глобалізаційних процесів та зміни технологічних укладів захист життєво важливих інтересів людини та суспільства загалом обумовлює нагальність формування національної/регіональної моделі продовольчої безпеки, яка б сприяла забезпеченню населення країни безпечними та якісними продуктами харчування, стабільності вітчизняного виробництва продовольства, обсяги яких були б достатніми для забезпечення продовольчої незалежності країни в цілому та її регіонів зокрема.

Рівень продовольчого забезпечення населення необхідними, якісними і безпечними харчовими продуктами є стратегічним індикатором щодо формування соціальної стабільності, забезпечення економічного суверенітету держави та збереження найбільш цінного соціального ресурсу – здоров'я нації.

Усе це виводить проблему продовольчої безпеки на чільне місце і потребує зростання обсягів виробництва харчових продуктів на основі вдосконалення методів та підвищення ефективності виробництва, запобігання негативним екологічним наслідкам від ведення виробничої діяльності та впровадження дієвого механізму розподілу продовольства.

Розгляд продовольчої безпеки в контексті імперативів суспільного відтворення доводить, що диференціація регіонів за ознакою їх участі у вирішенні проблеми продовольчої безпеки, викликана відмінностями в природних, економічних, демографічних, соціальних, національних та інших особливостях, вимагає регіонального підходу до розробки механізму забезпечення продовольчої безпеки країни. При цьому забезпечення продовольчої безпеки регіону має базуватися на широкому використанні конкурентних переваг територіально-галузевого поділу праці в сфері виробництва продовольства, активному транскордонному обміні між регіонами, на моделі раціонального формування та розвитку регіонального продовольчого ринку.

У наш час наукові дослідження за напрямом продовольчої безпеки здійснюються достатньо активно, свідченням чого є низка фундаментальних праць щодо стану продовольчої безпеки країни, що визначається переліком існуючих загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, а також удосконалення нормативно-законодавчої бази. Так, проблемам продовольчої безпеки присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Білика Ю., Басюркіної Н.Й., Барраклот С., Борщевського П., Гойчук О.І., Дайнеко Л.В., Зубкова Р.С., Єгорова Б.В., Кваши С.М., Лагодієнка В.В., Лукінова І., Лупенка Ю.О., Маркова Р., Місюка М.В., Мудрака Р.П., Немченко В.В., Павлова О.І., Пасхавера Б.Й., Онищенко О., Скидана О.В., Саблука П.Т., Трегобчука В., Юрчишина В. та ін.

Незважаючи на значну кількість досліджень, питання продовольчої безпеки залишаються завжди актуальними і потребують постійного вивчення, особливо в частині формування і розвитку сучасних механізмів регулювання продовольчого забезпечення регіону, зокрема запобігання прояву ознак їхньої продовольчої залежності, якими можуть бути: дефіцит продовольства і низький рівень платоспроможного попиту, що обумовлюють незбалансованість внутрішнього продовольчого ринку за попитом і пропозицією; залежність внутрішнього ринку від зовнішніх (імпортних) поставок продовольства, неконкурентоспроможність регіональної агропродовольчої сфери; низька конкурентоздатність продукції за якістю та/або ціною при достатності продовольства власного виробництва;

нерозвиненість зовнішньоекономічних зв'язків, замкнутість внутрішнього продовольчого ринку; низька ефективність діяльності господарюючих суб'єктів в АПС; перетворення експорту продовольчої продукції на самоціль розвитку агропродовольчого виробництва; зростання зобов'язань із покриття зовнішнього боргу при нестабільному курсі національної валюти тощо.

З огляду на це, під продовольчою безпекою регіону слід розуміти стан захищеності життєво важливих інтересів населення регіону від загроз продовольчого забезпечення, умовою досягнення якого є забезпечення фізичної, економічної та соціальної доступності для всього населення регіону безпечних харчових продуктів в обсягах, відповідних раціональним нормам споживання.

Отже, продовольча безпека має не лише національний, а й виражений регіональний характер, їй притаманна комплексність і перманентність. Залежно від особливостей регіональної продовольчої системи, періоду її розвитку, від того, яка складова продовольчої проблеми набиратиме на тому чи іншому етапі пріоритетного значення, завдання її забезпечення модифікуються разом із змінами внутрішніх і зовнішніх загроз.